

Ani filozofie ani věda nemůže vzniknout tam, kde se věci jeví jako samozřejmé, bezrozporné a dané a nemůže plnit svou funkci ani tam, kde byla rozvinutá filozofická tradice, kde však vyhasl smysl pro problémové tázání. Filozofie otevírá obzor nesamozřejmého, aby člověk mohl porozumět samozřejmému, aby "slovo a věc ležely těsně u sebe se stejnou teplotou těla..." /Hilde Dominová/.

Byl v Čechách kdy pochopen smysl filozofie a existuje u nás filozofický smysl?

Odedávna se traduje, že nikoli. Štítiny, Hus, Komenský - ale byla to vůbec filozofie? A přece dávno před tím na pražské katedrální škole za Přemysla Otakara II. v sedmdesátých letech třináctého století se vykládaly Aristotelovy spisy o přírodě, jeho Politika i Etika Nikomachova. Od té doby se českým vzdělancům dostávalo plynule náležitých informací o pohybu filozofické reflexe. Vzdělání čeští myslitelé a publicisté se filozofií inspirovali, vraceli se ke starším tradicím, navazovali na autory současné. Je ovšem pravda, že v Čechách nikdy nebyla filozofická tradice příliš silná, rozvíjela se vždy v těsném spojení s jinými obory společenské reflexe /etikou, náboženstvím, společensky reformním úsilím, nebo v kontextu s vědou v pansofickém i pozitivním smyslu/. Závažná je i okolnost, že se zpravidla nefilosofovalo česky a že tematika nabyla vymezena úzce českými zájmy, ale sledovala spíše problémy vyplývající ze širších evropských souvislostí. Tak se stalo, že počátkem 19. století měla česká společnost dostatek členů filozoficky vzdělaných ve smyslu elementárním i profesionálním, ale filozofie vystupovala v kontextu národního hnutí jako záležitost německá a nelidová.



Za nejvyšší společenskou hodnotu byl prohlášen zdravý rozum - a jen málokterí pochopili, že absolutisace "zdravého rozumu" znamená zpravidla nedostatek smyslu pro kultivaci obzoru, a tedy pro podstatnou dimenzi jsoucna národa. Filozofie jako metodicky kultivovaná cesta k vlastním bytostním předpokladům formující se novodobé české společnosti, k "dění světa" jako půdě možností, na níž se česká společnost ustavovala převzetím jedné z nich, byla odmítnuta nebo posmívána. Absence smyslu pro filozofii se od poloviny čtyřicátých let minulého století prosadila trvale jako podstatný rys českého společenského vědomí.

Ještě po druhé světové válce je v metodologických přístupech k dějinám české filozofie zdůrazňována lidová moudrost jako jediný významný zdroj formování pokrokového světového názoru v českých dějinách. Školská filozofie byla zkritizována jako filozofie sterilní a cizí zájmům lidových vrstev. Durdíkova myšlenka, že školská filozofie je filozofie, která školu snese, která je na úrovni soudobé kultury, byla nedoceněna. "Zdravý rozum" opět slavil triumfy. Může však lidová moudrost ve svých bezprostředních formách nahradit špičkovou teorii, která se sice nepodává na první pohled, vzpírá se nekvalifikovanému přístupu, ale jediná je schopná otevřít možnostipáročné sociální praxi? Mohla vyrůst vrcholná německá kultura jenom na pohádkách bratří Grimmů? Je-li přeceněna moudrost Kašpárka a význam pohádek, svědčí to o nezralosti populace. Kašpárek se pak stává šaškem bez šance být klaunem své epochy.

Moudrost však nemusí být omezována jen na lidové myšlení. I tam, kde se moudrost redukuje na souhrn speciálněvědních oborů, disciplin, které "školu snesou", může dojít ke ztrátě obzoru. Stane se tak jenkrát, jestliže se prosadí pošetilá představa, že svět je jen to, co se vejde do paradigmat vědění. Ale může rozum vyčerpat dané? Nezahrnuje svět vědění i hry, krásy i vědecké a bstrakce, svět lásky i lhostejnosti, otevřenosti i uzavřena,



přírody i lidských výtvorů - tedy okruh jsoucího a jeho bytných předpokladů - také takové vztahy, které se rozplynou v perspektivě pouhého racia?

Řekli jsme, že smysl filozofie je v otevírání obzorů. Filozofický smysl se jako dimenze národního vědomí začal v Čechách konstituovat v době, kdy český jazyk nedokázal vyjádřit náročné nuance střeoevropského filozofického tázání a německá artikulace byla obecně nepřijatelná v procesu emancipace vůči německému živlu. A nejen to. Hegelianismus a herbartismus se vyčerpal a návrat k jejich tázání na nové úrovni mohl objektivně zprostředkovat právě jen "zdravý rozum". Protože jenom katastrofa zdravého rozumu může obnovit filozofický smysl. To co jsme právě řekli, se netýká jen 19. století.

Současná doba nemá filozofii bez "školy", ale školu bez filozofie, vědu bez obzoru a člověka, který ztratil svět, protože mít svět, mít obzor nese s sebou zbytečnou odpovědnost. A tak jsme opět v očekávání krize "zdravého rozumu" jako předpokladu zdravého žití příštích generací.

/J. Pešková/